

громадян, основним завданням яких є інформування населення про способи захисту від злочинів. У центрах психологічної допомоги слід організувати групові й індивідуальні консультації з потенційними жертвами злочинів, у ході яких надавати їм соціально-психологічну допомогу, прогнозувати їх індивідуальну поведінку, виявляти і намагатися разом з ними нейтралізувати віктимологічно значимі якості особи.

Важливим елементом віктимологічної профілактики є правова освіта населення. Знання законів, що регулюють цивільні, трудові, сімейні, господарські, кримінально-правові та інші відносини, дають можливість багатьом уникнути долі постраждалих від злочинів.

Отже, віктимологічна профілактика передбачає досить широкі можливості запобігання злочинності серед працівників ОВС: розроблення рекомендацій, проведення широкої інформаційної кампанії, стимулювання громадян до оскарження протиправних дій з боку працівників ОВС, а також повідомлення про можливі порушення закону, які також мають враховуватись під час розроблення загальної системи профілактики злочинності в ОВС. Зазначений напрямок є дуже перспективним, а його недооцінювання позбавляє суб'єктів профілактики низки можливостей ефективно впливати на злочинність в ОВС.

ПРЕВЕНТИВНА ТА ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА (МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ)

Миролюк Т.В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

Питання, що стосуються різних аспектів профілактики злочинів завжди були актуальними як для теорії, так і практики. На сьогодні вони також безперечно цікавлять як вітчизняних науковців, так і зарубіжних вчених. Враховуючи те що, інтернаціоналізація та тенденції транснаціональності злочинності зумовлюють зростання актуальності такої складової організації профілактики злочинів, як вивчення та використання закордонного досвіду.

Слід підкреслити, що останнім часом у США, Канаді, Японії та Китаї все більш активного розвитку набувають питання безпосередньо пов'язані з вирішенням проблем превентивної та віктимологічної профілактики злочинів. Кримінологи ведуть мову не про профілактику злочинності як соціального явища, а лише про її обмеження або про стримуючий вплив на конкретні криміногенні фактори й обставини. Все-таки у практичному аспекті профілактикою злочинів здійснюється достатньо багато превентивних та віктимологічних заходів, зокрема вбачається, що профілактика не може бути ефективною, якщо вона не організована на систематичній і

скоординованій основі і не включає заходів щодо поліпшення життя населення, покращення соціального та правового захисту населення, удосконалення карного правосуддя і пенітенціарної системи.

В країнах - членах Європейського Союзу виділяють два рівні профілактики злочинів: соціальну і ситуаційну. Соціальна профілактика спрямована на зміну несприятливих умов формування особистості людини, особливо мікросередовища й мікросоціальної ситуації. Ситуаційна виходить із того, що окремі категорії злочинних діянь відбуваються за певних обставин, у певний час і певних місцях. Сама ситуація стимулює й провокує певні види злочинів (вуличні бійки у кінотеатрах і розважальних закладах, звалтування у парках, скверах і т. ін.). Така профілактика, за вітчизняної теорії, слугує запобіганню злочинам та їх припиненню, тобто вона спрямована на недопущення особи стати жертвою злочинного посягання.

У Федеративній Республіці Німеччина виділяють первинну, вторинну і третинну превенцію. Первинна спрямована на подолання дефіциту соціальності й позитивної правосвідомості як головної причини злочинів. Вторинна здійснюється поліцейськими органами й пов'язана із правовими засобами втримання від злочинів. Третинна превенція - це ті профілактичні заходи й засоби, які застосовуються у процесі покарання та ресоціалізації злочинців.

Для координації профілактичної діяльності у багатьох країнах створені відповідні органи (наприклад, Національні ради). Основними їхніми функціями є: збір інформації, планування, виконання та оцінка програм щодо профілактики злочинів, координація діяльності поліції й інших органів, що працюють у цій сфері, забезпечення участі населення, співробітництво із засобами масової інформації, науково-дослідна робота, навчальна підготовка, тощо. Зокрема, в практичній діяльності поліції широко пропагується теза про те, що злочини відбуваються найчастіше тоді, коли потенційний злочинець натрапляє на вразливу, неохоронювану жертву або об'єкт. Тому превентивні заходи повинні бути спрямовані або на злочинця, або на систему безпеки, або на потенційну жертву (індивідуальна, загальна й віктимологічна профілактика). У цій тріаді особлива увага приділяється охоронній профілактиці та цілеспрямованій роботі з населенням, спрямованій на його самозахист.

У Німеччині поліція широко практикує цілеспрямовану роботу із громадськістю з орієнтацією на самозахист: консультує населення, як за допомогою технічних засобів вберегти від злодіїв майно і як, завдяки правильним діям, не стати жертвою злочину. З цією метою практикуються: безкоштовне поширення порад щодо профілактики злочинів, трансляція і демонстрація у засобах масової інформації передач що висвітлюють поради поліції про те як не стати жертвою того чи іншого злочину.

У Сполучених Штатах Америки використовуються три моделі превентивної діяльності: модель громадських установ, модель безпеки індивідуума та модель впливу через навколишнє середовище. На федеральному й місцевому рівнях реалізуються програми профілактики злочинів. У деяких штатах участь громадян у зміцненні правопорядку сприяла тому, що кількість пограбувань знизилась на 30%. За інформацію, що має оперативно-профілактичне значення, дається винагорода.

У Канаді широко використовується участь громадян у патрулюванні. Діючи разом з поліцією, цивільні патрулі справляють позитивний вплив: знижують страх перед злочинцями, й підтримують відчуття особистої безпеки. У разі необхідності створюються так звані контрольні пости навколо виявлених зон підвищеної криміногенної активності, особливо в нічний час.

У Великобританії розроблені мінімальні стандарти кримінальної безпеки, широко залучається населення до співробітництва з поліцією (патрулювання, чергування в найбільш криміногенних районах). Представникам громадськості безкоштовно видаються засоби радіозв'язку, кийки, наручники й навіть зброя для безпосереднього патрулювання на поліцейських автомобілях. Уся ця діяльність дістає моральну й матеріальну підтримку суспільства й держави.

Найбільш вичисленою є віктимологічна профілактика злочинів. Вона не вимагає значних матеріальних витрат і реалізує властиве всім людям прагнення до самозахисту. У Західній Європі й США публікуються численні популярні статті і рекомендації на тему "Як захистити себе, свою родину, своє житло і свою власність від злочинних посягань". Реалізуються програми захисту потерпілих і свідків у кримінальних справах, створено асоціації потерпілих від злочинів. У всіх навчальних закладах - від початкової школи до вишів - проводяться заняття з прикладної віктимології. Бажаючі можуть не тільки прослухати лекції, а й пройти спеціальний тренінг: опанувати прийоми самозахисту та виробити навички оптимальної поведінки в екстремальних ситуаціях.

У Західній Європі і США величезна увага приділяється превентивним заходам, спрямованим на профілактику насильства у суспільстві. Так, Адміністрація Президента США прийняла федеральну програму морального оздоровлення американського суспільства. Основними елементами цієї програми є: - формування ненасильницьких установок і навичок у підростаючого покоління; - підтримка місцевих громад у запобіганні насильству; - припинення розпалювання расової, національної і культурно-національної ворожнечі; - обмеження поширення зброї серед громадян; - ідеологічне і матеріальне стимулювання оздоровлення сімейного способу життя; - рекомендації засобом масової інформації щодо скорочення реклами насильства і про посилення пропаганди, що

сприяє скороченню насильства; - розроблення наукових досліджень, присвячених виявленню умов, за яких профілактика злочинів дає найкращі результати.

Як узагальнення зазначимо, що вивчення моделей, форм і методів превентивної та віктимологічної профілактики злочинів, що використовуються у закордонних країнах, дає підстави дійти висновку: відбувається постійний рух до реалізації у цій діяльності принципів системності, адекватного забезпечення, гуманізму й участі всіх членів суспільства.

ЗАКОРДОННІ ПРОГРАМИ ЗАХИСТУ ЖЕРТВИ ЗЛОЧИНУ

Дрозд В.Ю., слухач магістратури ННПФПСКМ НАВС

У США сьогодні реалізується низка нормативних актів по забезпеченню прав та відновлення порушених прав жертв злочинів, які мають чітку програму дій та процесуальних гарантій. Багато питань, пов'язаних з потерпілими від злочинних зазіхань, знайшли своє відображення в прийнятті відповідних законів в ряді країн Європи.

Значна діяльність по захисту прав людини проводиться Радою Європи, в межах якої прийнято більш 140 конвенцій, що регламентують проблеми захисту прав людини і пряме чи непряме обмеження віктимізації.

У 1983 р. у Страсбурзі Рада міністрів Ради Європи прийняла Європейську конвенцію «Про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів з боку держави і міжнародного співробітництва в цій галузі країн-членів Європейської Ради».

У Конвенції особливо відзначається, що відшкодування збитку може бути зменшене чи скасоване з урахуванням поведінки жертви до, під час чи після злочину. Це, на наш погляд, важливе положення пов'язане з проблемою віктимної поведінки потерпілого, що впливає на весь механізм злочину і може бути негативним, провокуючим і навіть злочинним, що, безумовно, повинно враховуватися при вирішенні питання про відшкодування збитків жертві.

В наступні роки були прийняті Рекомендації щодо становища потерпілого в рамках кримінального права і кримінального процесу від 28 червня 1985 року і Рекомендації про надання допомоги жертвам і попередженні віктимізації від 17 вересня 1987 року. Дані рекомендації стали підставою для вироблення керівних принципів, що запропоновані урядам держав для перегляду національного законодавства і практики поводження з потерпілими від злочинів і жертвами зловживання владою. Серед основних можна виділити наступні принципи: